શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અધ્યાત્મ જ્ઞાનકોષ

સંગ્રહકર્તા

ભોગીલાલ ગિ. શેઠ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

અધ્યાત્મ જ્ઞાનકોષ

સંગ્રહકર્તા :

ભોગીલાલ ગિ. શેઠ

પ્રકાશક :
સદ્. ન. ગિ. શેઠની
મિલકતના ટ્રસ્ટીઓ વતી
શ્રી કે. કે. સંઘવી
૫૦૫, કાલબાદેવી રોડ,
મુંબઈ–૨

પ્રાપ્તિસ્થાન :

શ્રી ભોગીલાલ ગિ. શેઠ, ૩૪, મોરબી હાઉસ, ગોવા સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ૪૦૦૦૦૧

શ્રી કે. કે. સંઘવી, ૫૦૫, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ–૨

શ્રી બાબુભાઈ ખીમચંદ શેઠ, બજાર, વાંકાનેર (સૌરાષ્ટ્ર)

મુદ્રણ સ્થાન :
ગિરધરલાલ ફુલચંદ શાહ
સાધના મુદ્રણાલય,
દાણાપીઠ, ભાવનગર.

વિક્રમ સં. ૨૦૩૦
વીર સં. ૨૫૦૦
ઈ. સ. ૧૯૭૪

શાશ્વત ધર્મ જયવંત વર્તો !

શ્રીમત્ વીતરાગ ભગવંતોએ
નિશ્ચિતાર્થ કરેલો
એવો
અચિંત્ય ચિંતામણિસ્વરૂપ,
પરમ હિતકારી,
પરમ અદ્ભુત,
સર્વ દુઃખનો નિઃસંશય
આત્યંતિક ક્ષય કરનાર,
પરમ અમૃતસ્વરૂપ એવો સર્વોત્કૃષ્ટ
શાશ્વત ધર્મ જયવંત વર્તો !
ત્રિકાળ જયવંત વર્તો !

—શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

મનુષ્યદેહની દુર્લભતા

ચક્રવર્તીની સમસ્ત સંપત્તિ કરતાં પણ જેનો એક સમય માત્ર પણ વિશેષ મૂલ્યવાન છે એવો આ મનુષ્ય દેહ અને પરમાર્થને અનુકૂળ એવો યોગ સંપ્રાપ્ત, છતાં જો જન્મ-મરણથી રહિત એવા પરમપદનું ધ્યાન રહ્યું નહીં તો આ મનુષ્યત્વને અધિષ્ઠિત એવા આત્માને અનંતવાર ધિક્કાર હો !

હે જીવ ! આ ક્લેશરૂપ સંસારથકી વિરામ પામ, વિરામ પામ, કાંઈક વિચાર, પ્રમાદ છોડી જાગૃત થા, જાગૃત થા ! નહીં તો રત્નચિંતામણિ જેવો આ મનુષ્ય-દેહ નિષ્ફળ જશે.

—શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

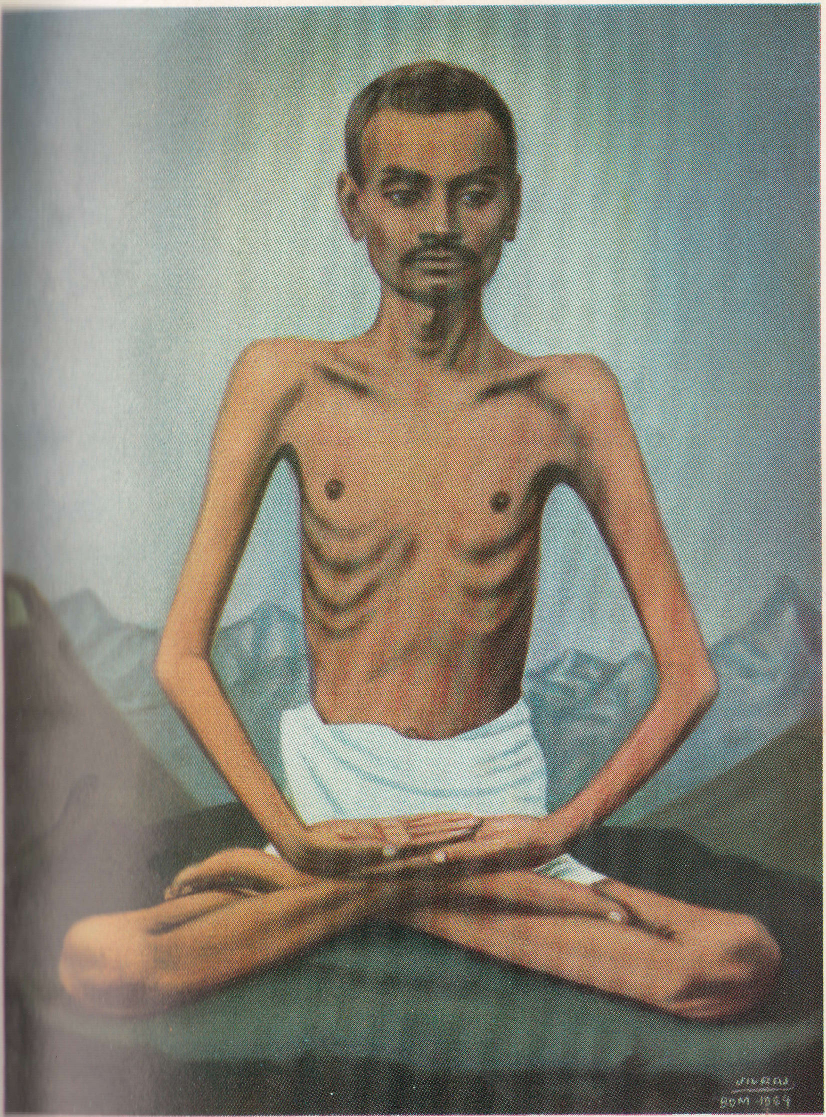

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

જન્મ : કાર્તિક સુદ પૂર્ણિમા, સં. ૧૯૨૪ દેહવિલય : ચૈત્ર વદ ૫, સં. ૧૯૫૭

ચક્રવર્તીની સમસ્ત સંપત્તિ કરતાં પણ જેનો એક સમયમાત્ર પણ વિશેષ મૂલ્યવાન છે એવો આ મનુષ્યદેહ અને પરમાર્થને અનુકૂળ એવા યોગ સંપ્રાપ્ત છતાં જો જન્મમરણથી રહિત એવા પરમપદનું ધ્યાન રહ્યું નહીં તો આ મનુષ્યત્વને અધિષ્ઠિત એવા આત્માને અનંતવાર ધિક્કાર હો !

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

પરમયોગી એવા શ્રી ઋષભદેવાદિ પુરુષો પણ જે દેહને રાખી શક્યા નથી, તે દેહમાં એક વિશેષપણું રહ્યું છે તે એ કે, તેનો સંબંધ વર્તે ત્યાંસુધીમાં જીવે અસંગપણું, નિર્મોહપણું કરી લઈ, અબાધ્ય અનુભવસ્વરૂપ એવું નિજ સ્વરૂપ જાણી, બીજા સર્વ ભાવ પ્રત્યેથી વ્યાવૃત્ત (છૂટા) થવું, કે જેથી ફરી જન્મમરણનો ફેરો ન રહે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

લોકસંજ્ઞા જેની જિંદગીનો ધ્રુવકાંટો છે તે જિંદગી ગમે તેવી શ્રીમંતતા, સત્તા કે કુટુંબ પરિવારાદિ યોગવાળી હોય તો પણ તે દુઃખનો જ હેતુ છે.

આત્મશાંતિ જે જિંદગીનો ધ્રુવકાંટો છે તે જિંદગી ગમે તો એકાકી અને નિર્ધન, નિર્વસ્ત્ર હોય તો પણ સમાધિનું સ્થાન છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

પ્રસ્તાવના

સદ્ધર્મ જિજ્ઞાસુ સદ્. શ્રી નગીનદાસ ગિ. શેઠની મિલ્કતના ટ્રસ્ટીઓ તરફથી આ અગાઉ (૧) શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી રચિત "આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર" વિવેચન સહિત, (૨) "પરમપદપ્રાપ્તિની ભાવના", શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી રચિત અમર કૃતિ 'અપૂર્વ અવસર' પર સદ્. શ્રી ન. ગિ. શેઠ કૃત વિવેચન, (૩) શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના "આત્મિક ઊર્ધ્વીકરણનો આંતરૂ પરિચય", (૪) "ભક્તિ-માર્ગનું રહસ્ય", (૫) "સંતની અમૃતવાણી", (૬) "શ્રીમદ્ અને ગાંધીજી", (૭) "શ્રીમદ્‌ની સિદ્ધપદ ભાવના". શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર રચિત 'અપૂર્વ અવસર' પર ડૉ. સરયુ આર. મહેતાએ કરેલું વિવેચન, (૮) "શ્રી ભક્તામરસ્તોત્ર" વિવેચન સહિત એમ આઠ કૃતિઓ પ્રગટ થયેલ છે. હવે આ નવમું અને છેલ્લુ પુસ્તક "શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, અધ્યાત્મ જ્ઞાનકોષ" પ્રગટ કરતાં ટ્રસ્ટીઓને સંતોષ થાય છે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથ, "અધ્યાત્મ જ્ઞાનકોષ"ને Encyclopedia of Spiritual Science કહી શકાય.

લગભગ દશેક વર્ષ પહેલાં આ લખનારના ચિત્તમાં આવ્યા કરતું હતું કે પરમકૃપાળુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનાં અમૂલ્ય આધ્યાત્મિક વચનામૃતમાંથી એકે એક વિષય ઉપર જૂદા જૂદા સમયે લખાયેલ, વ્યાખ્યા કરેલ કે સમજાવેલ વચનોનો એક સાથે એકજ સ્થળે સંગ્રહ કરી, તે બધાં વચનોને વ્યવસ્થિત રીતે, સમજવામાં અનુસંધાન રહે તેવા ક્રમમાં મૂકી અને પછી બધા વિષયોને કક્કાવારી પ્રમાણે ગોઠવીને પુસ્તકરૂપે પ્રકાશિત કરવામાં

આવે તો તે દરેક જિજ્ઞાસુ, અભ્યાસી, કે સંશોધકને ખૂબ ઉપયોગી તેમ હિતનું કારણ થાય તથા તે એક આદર્શ **Reference Book** બની રહે. તે વિચારના બળથી અને તેની અતિ ઉપયોગિતા જણાવાથી તે કાર્ય કરવાની શરૂઆત પણ કરી હતી. પરંતુ તે કાર્ય પાછળની મહેનત કઠણ જણાતાં આવશ્યક ધીરજ અને સમયના અભાવે કાર્યને પડતું મૂકવું પડ્યું. તેમ છતાં તે સંબંધના વિચાર ત્યાર પછી પણ વારંવાર આવ્યા હતા. આખરે તેનો ઉદયયોગ આવ્યો.

સદ્. નગીનદાસ ગિ. શેઠની મિલ્કતના ટ્રસ્ટીઓમાંના એક સદ્. શ્રી જમનાદાસ પી. શેઠ, શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના પરમ ભક્ત, તેમનાં વચનામૃતના અડગ અભ્યાસી તથા વચનના ભાવોને અંતરમાં પરિણમાવી આચારમાં ઉતારવામાં ઉત્સાહી, સદ્ધર્મનું ઉલ્લાસભાવે આરાધન કરનાર અને આ પ્રકાશન કાર્યમાં ઉત્સાહ બતાવી સાથ આપનાર, તા. ૨૪–૫–૧૯૭૩ ગુરુવારે સવારના છ વાગ્યે શાંત ધર્મભાવમાં રહી દેહત્યાગ કરી આ સંસારનો આ ભાગ છોડી ચાલ્યા ગયા, તે દુઃખદ પ્રસંગ આ સુખદ કાર્ય કરવામાં અમારા માટે ઉત્તમ નિમિત્તરૂપ થયો. તેમનું એક-નિષ્ઠાપણું, તેમની દઢ મક્કમતા અને તેમની ધીરજ એ વગેરેએ અમારામાં પ્રેરણાબળ આપ્યું. બધા ટ્રસ્ટીઓ વતી તેમના સતત સાથ અને સહકાર બદલ તેમનો આભાર માની તેમના આત્માને પ્રભુ શાંતિ આપો એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

આ પ્રમાણે આ ગ્રંથની રૂપરેખા દશ વર્ષ પહેલાં ઊગેલી તે આજે નિમિત્તવશ પ્રભુકૃપાએ આકાર પામી આ ગ્રંથકમળરૂપે પ્રગટ થાય છે અને વહાલા જિજ્ઞાસુ વાચકવૃંદના હાથમાં આવે છે તેથી આનંદ થાય છે.

"શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર" ગ્રંથમાં ઠેર ઠેર અપાયેલી દરેક વિષય પરની માહિતી એકી સાથે મળી રહે અને જાણવા સમજવાની સુગમતા થાય એ હેતુથી આ ગ્રંથમાં ગોઠવણી કરવામાં આવી છે. ક્યારેક ક્યારેક ચાલતા વિષયનું અનુસંધાન જાળવવા માટે વચનોને બબ્બે વાર લેવામાં આવ્યાં છે, ત્યાં પુનરુક્તિરૂપ દૂષણ ન સમજતાં ભૂષણરૂપ લેખવું. આ ગ્રંથ સહુને ઉપયોગી તેમ જ ઉપકારી થવામાં પરમ નિમિત્તરૂપ બનો એવી પ્રભુપ્રાર્થના છે.

ગ્રંથ છાપવાનું કામ ભાવનગર, સાધના મુદ્રણાલયવાળા શ્રી ગિરધરભાઈ ફુલચંદ શાહે કાળજીપૂર્વક તથા ઉલ્લસિત ભાવથી કરેલ છે અને અમારી સમય–મર્યાદામાં કામ પૂરું કરી સંતોષ આપ્યો છે, તે માટે ટ્રસ્ટીઓ તેમનો આભાર માને છે.

"સત્પુરુષોનું યોગબળ જગતનું કલ્યાણ કરો."

૬૪, મોરબી હાઉસ,
ગોવા સ્ટ્રીટ
મુંબઈ, ૪૦૦૦૦૧
તા. ૩–૧–૧૯૭૪

સંત ચરણોપાસક
ભોગીલાલ ગિ. શેઠ

સૂચના

આ ગ્રંથમાં દરેક વિષયને છેડે અથવા તેના સંબંધના વચનોને છેડે જે આંક આપ્યા છે તે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ, અગાસથી પ્રગટ થયેલ "શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર" પુસ્તકના તે તે વિભાગમાં અપાયેલ આંક છે. આથી મૂળ વચનો જોવા ઇચ્છનાર સુગમતાએ તેમ કરી શકશે. તેની વિગત :—

(૧) છેડે માત્ર કૌંસમાં આંક હોય, દા.ત. (૭૧૦), ત્યાં તે પત્રનો ક્રમાંક સમજવો.

(૨) ઉપ. નોંધ = ઉપદેશ નોંધ, પછી જે આંક હોય તે તે વિભાગનો નંબર છે.

(૩) ઉપ. છાયા = ઉપદેશ છાયા, તેના પછી જે આંક હોય તે તે વિભાગનો ક્રમાંક છે.

(૪) હાથ નોંધ ૧ અથવા ૨ અથવા ૩ પછી કૌંસમાં જે આંક છે તે તે વિભાગનો ક્રમાંક છે.

(૫) મોક્ષમાળા પછીનો આંક તે તેનો પાઠ નંબર છે.

(૬) આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર. ગાથા નંબર સાથે જ આપેલ છે.

વિષય સૂચિ

	પૃષ્ઠ		પૃષ્ઠ
અકાળ (સ્વાધ્યાય)	૧	અનુકંપા	૧૩
અકંપ ગુણવાળા	૧	અનુપપન્ન	૧૩
અક્રિયતા—સક્રિયતા	૧	અનુપ્રેક્ષા	૧૩
અચિંત્ય દ્રવ્ય	૨	અનુયોગ	૧૩
અજ્ઞાન	૩	અપવાદમાર્ગ	૧૫
અજ્ઞાનનું લક્ષણ	૪	અપેક્ષા	૧૫
અજ્ઞાન પરિષહ	૪	અબંધ	૧૫
અજ્ઞાનવાદી	૫	અભવ્ય	૧૫
અણગાર	૫	અભિનિવેશ	૧૬
અદત્ત	૫	અભેદદશા. કેમ આવે ?	૧૬
અધમાધમ પુરુષનાં લક્ષણો	૫	અમૂર્તિ	૧૭
અર્થ	૬	અવગાઢ	૧૭
અર્થાંતર	૬	અવગાહ	૧૭
અધિષ્ઠાન	૬	અવગાહના	૧૭
અધ્યવસાય	૮	અવિરતિપણું	૧૮
અધ્યાત્મજ્ઞાન	૮	અસમાધિ	૧૮
અધ્યાત્મશાસ્ત્ર	૮	અસંખ્યાત	૧૮
અનંતાનુબંધી કષાય	૮	અસંગપણું	૧૯
અનંત સંસાર,		અસંયમ	૧૯
શાથી વધે છે !	૧૨	અસ્તિકાય. જુઓ દ્રવ્ય પા.	૧૯
અનાગાર	૧૩	અસ્તિત્વ	૧૯

	પૃષ્ઠ
અંતપરિણામ	૨૦
અંતર્મુહૂર્ત	૨૦
અંતર્વૃત્તિ સ્પર્શ	૨૦
આકાશ જુઓ 'દ્રવ્ય'	૨૧
આગમ	૨૧
આચાર્ય	૨૧
આત્મ અર્પણતા	૨૧
આત્મ કલ્યાણ	૨૨
આત્મ જોગ	૨૨
આત્મજ્ઞાન	૨૨
આત્મજ્ઞાન કેમ પમાય ?	૨૩
આત્મત્વ પ્રાપ્તિ	૨૭
આત્મદશા, કેમ આવે ?	૨૭
આત્મદર્શિતાની પ્રાપ્તિ	૨૮
આત્મદ્રવ્ય	૨૮
આત્મધર્મ	૨૮
આત્મધ્યાન	૨૮
આત્મપ્રાપ્તિનું ઉત્તમ પાત્ર	૨૯
આત્મભાન	૩૦
આત્મવાદ પ્રાપ્ત	૩૦
આત્મવિકાસનો ક્રમ	
જુઓ ગુણસ્થાન ક્રમારોહ	૩૧
આત્મશાંતિ	૩૧
આત્મશ્રેણિ	૩૧
આત્મસાધન	૩૧

	પૃષ્ઠ
આત્મસ્વભાવની નિર્મળતા થવા	૩૨
આત્મા	૩૨
આત્માકારતા	૩૬
આત્માર્થીનાં લક્ષણ	૩૬
આત્માર્થીનું અનુપ્રેક્ષણ	૩૭
આપ્ત પુરૂષ	૩૭
આપ્ત પુરૂષના લક્ષણો	૩૮
આયતન	૩૯
આર્ય	૩૯
આર્ય આચાર	૩૯
આર્ય ધર્મ	૩૯
આર્ય વિચાર	૩૯
આશંકા–શંકા	૩૯
આસ્રવ–સંવર	૪૦
આસનજય	૪૦
આહાર વિહાર ને નિહાર	૪૦
ઇશ્વર	૪૦
ઇશ્વર જગતકર્તા છે ?	૪૦
ઇશ્વરેચ્છા	૪૨
ઉત્તમ મુમુક્ષુ	૪૩
ઉત્તમ વસ્તુ	૪૩
ઉત્સર્ગમાર્ગ જુઓ 'અપવાદ માર્ગ' પા. ૧૫	૪૩

	પૃષ્ઠ
ઉદાસીનતા	૪૩
ઉપદેશબોધ	૪૬
ઉપયોગ	૪૬
ઉપવાસ	૪૭
ઉપશમ-વૈરાગ્ય	૪૭
ઉપશમભાવ	૪૮
ઉપશમ શ્રેણિ જુઓ 'ગુણ સ્થાન' પા. ૮૫	૪૮
ઉપહત	૪૮
ઉપષ્ટંભજન્ય	૪૮
ઉપેક્ષા ભાવના	૪૮
ઋષિ	૪૮
કદાગ્રહ	૪૮
કરણાનુયોગ જુઓ 'અનુયોગ'	૪૮
કરુણા ભાવના	૪૯
કર્મ	૪૯
કર્મની આઠ પ્રકૃતિ	૫૧
કર્મ, ઘનઘાતી ક્ષય કરવાં સહેલાં છે	૫૨
કર્મ, ઘાતી ક્ષયોપશમ કે કેવા ભાવે હોય ?	૫૩
કર્મ, પ્રદેશોદય, વિપાકોદય	૫૪
કર્મ, બંધનાં કારણ	૫૪
કર્મ, બંધના નિયમો	૫૫
કર્મ, બંધના પ્રકાર	૫૬

	પૃષ્ઠ
કર્મ, પ્રકૃતિઓમાં વહેંચણી કેવી રીતે થાય છે ?	૫૭
કર્મ પ્રકૃતિઓ :–	
અંતરાય	૫૮
આયુષ્ય	૫૯
આયુઃકર્મ સંબંધી	૬૦
જ્ઞાનાવરણીય	૬૧
દર્શનાવરણીય	૬૧
નિકાચિત-શિથિલ	૬
મોહનીય	૬૪
વેદનીય	૬૭
કાયા, સંયમ, જુઓ સંયમ'	૬૭
કાળ. દુષમ	૬૮
પંચમ	૬૯
શું ખાય છે ?	૭૧
કાળદ્રવ્ય જુઓ 'દ્રવ્ય'	૭૨
કુટુંબ	૭૨
કૂટસ્થ	૭૩
કેવળબીજ	૭૩
કેવળજ્ઞાન	
માં પદાર્થ કેવા પ્રકારે દેખાય?	૭૫
ના સ્વરૂપનો વિચાર	૭૬
ના બે પ્રકાર	૮૦
સંબંધી વિવેચન	૮૦
પ્રાપ્તિનો ઉપાય	૮૧
ક્રિયા	૮૩

	પૃષ્ઠ
ક્રિયાજડ	૮૩
ક્રિયામાર્ગ જુઓ 'માર્ગ'	૮૪
ક્ષમાપના (ક્ષમા)	૮૪
ક્ષયોપશમ	૮૪
ક્ષાયક ભાવ	૮૪
ક્ષાયિક ચારિત્ર	૮૪
ગણધર	૮૪
ગણિતાનુયોગ જુઓ 'અનુયોગ'	૮૪
ગતિ (માઠી)	૮૪
ગુણ અને ગુણી	૮૫
ગુણધર	૮૫
ગુણસ્થાનક	૮૫
૧લું	૮૬
૨જું	૮૯
૩જું	૮૯
૪થું	૯૦
૫મું	૯૧
૬ઠું	૯૨
૭મું	૯૨
૧૧મું	૯૩
૧૨મું	૯૪
૧૩મું	૯૫
૧૪મું	૯૭
ગુણસ્થાનક્રમારોહ	૯૮

	પૃષ્ઠ
ગુણસ્થાનવર્તી સિદ્ધિજોગ : જુઓ 'સિદ્ધિજોગ'	૯૯
ગુરુ	૯૯
ગોસાંઈ	૧૦૧
ગૃહસ્થ, ઉત્તમ	૧૦૧
ઘેલછા	૧૦૧
ચયવિચય	૧૦૨
ચયોપચય	૧૦૨
ચરણકરણાનુયોગ જુઓ 'અનુયોગ'	૧૦૨
ચરમશરીરી	૧૦૨
ચારિત્ર	૧૦૨
ચાર્વાક	૧૦૩
ચિત્તસ્થિરતા	૧૦૩
ચિંતામણિ	૧૦૩
ચેતનાના ત્રણ પ્રકાર	૧૦૪
ચૈતન્ય	૧૦૪
છ દર્શન	૧૦૪
છદ્મસ્થ	૧૦૬
છ દ્રવ્ય	૧૦૬
છ ભાવ	૧૦૯
છેલ્લી સમજણ	૧૦૯

	પૃષ્ઠ
જગત	૧૧૦
જગતમાં કોણ સુખી છે !	૧૧૦
જાતિસ્મરણ જ્ઞાન	૧૧૫
જાતિસ્મરણજ્ઞાનવાન પાછળનો ભવ કેવી રીતે દેખે છે ?	૧૧૭
જિજ્ઞાસુ	૧૧૮
જિનકલ્પ	૧૧૮
જિનપૂજા	૧૧૮
જિનમુદ્રા	૧૧૮
જિન વચન	૧૧૮
જિનાગમ	૧૧૯
જિનેશ્વરવાણી	૧૧૯
જીવ : જીવ-કાયાનો સંબંધ	૧૨૦
,, તેના ત્રણ દોષ	૧૨૦
,, દ્રવ્ય—ભાવ	૧૨૨
,, ના લક્ષણ	૧૨૨
,, ના બે ભેદ સિદ્ધ અને સંસારી	૧૨૫
,, મનુષ્યપણું કેવી રીતે પામે છે ?	૧૨૭
,, (ને) મોટાં બે બંધન	૧૨૭
,, સદા જીવંત છે	૧૨૭
,, સમયે સમયે મરે છે, સમજણ	૧૨૮

	પૃષ્ઠ
જીવ : સ્વરૂપ	૧૨૮
જૈન દર્શન	૧૨૮
જ્ઞાન	૧૨૯
જ્ઞાનના ભેદ	૧૩૧
જ્ઞાન અવધિ	૧૩૨
,, કેવળ	૧૩૩
,, નિરાવરણ	૧૩૩
,, પરમાવધિ	૧૩૩
,, મતિ તથા શ્રુત	૧૩૩
,, મનઃપર્યવ	૧૩૪
,, વિભંગ	૧૩૬
જ્ઞાની	
,, તેની ઓળખાણ કેમ થતી નથી ?	૧૩૭
,, તેના ઉપદેશમાં સંક્ષેપતા	૧૩૯
જ્ઞાનીદશા	૧૩૯
જ્ઞાનીની દૃષ્ટિ	૧૪૦
જ્ઞાનીની વાણી	૧૪૦
જ્ઞાની સંસારમાં કેવા પ્રકારે વર્તે છે ?	૧૪૧
જ્ઞાનીને સંયમસુખ	૧૪૧
તરણતારણ	૧૪૨
,, ચોભંગી	૧૪૨
તીર્થંકરગોત્ર	૧૪૩
તીવ્ર જ્ઞાનદશા	૧૪૩

	પૃષ્ઠ
તુર્યાવસ્થા	૧૪૪
તેજસ્ શરીર જુઓ શરીર'	૧૪૪
ત્યાગ	૧૪૪
ત્રિપદ	૧૪૪
દયા	૧૪૫
દર્શન	૧૪૬
દર્શન પરિષહ જુઓ ' અજ્ઞાન પરિષહ '	૧૪૬
દર્શન મોહ	૧૪૬
દશા શાથી અવરાય?	૧૪૭
દિગંબર–શ્વેતાંબર	૧૪૭
દીક્ષા	૧૪૭
દૃષ્ટિવિષ	૧૪૮
દેહ	૧૪૮
દ્રવ્ય	૧૪૯
દ્રવ્યાનુયોગ જુઓ 'અનુયોગ'	૧૫૧
ધર્મ	૧૫૧
ધર્મકથાનુયોગ જુઓ ' અનુયોગ '	૧૫૩
ધર્મનો મર્મ	૧૫૩
ધર્મસંન્યાસ	૧૫૩

	પૃષ્ઠ
ધ્યાન, આર્ત્ત આદિ ૪ પ્રકાર	૧૫૩
,, ધર્મધ્યાનના ચાર ભેદ	૧૫૩
,, ,, ચાર લક્ષણ	૧૫૫
,, ,, ચાર આલંબન	૧૫૬
,, ,, ચાર અનુપ્રેક્ષા	૧૫૬
,, આર્ત્ત	૧૫૭
,, શુક્લ	૧૫૭
,, તરંગરૂપ કયારે ?	૧૫૭
,, નું સુગમ સ્વરૂપ	૧૪૭
,, ની સ્મૃતિ	૧૬૦
,, સાધવુ કેમ ?	૧૬૧
નય	૧૬૧
નવકાર મંત્ર	૧૬૩
નવ તત્ત્વ	૧૬૪
નવતત્વ નામચક્ર	૧૬૫
નિક્ષેપ	૧૬૭
નિગોદ	૧૬૭
નિયાણું	૧૬૮
નિર્ગ્રંથ	૧૬૮
નિર્જરા	૧૬૮
નિર્ધ્વંસ પરિણામ	૧૭૦
નિર્ભયતા	૧૭૦
નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ	૧૭૦
નિવૃત્તિ બોધ	૧૭૦
નિશ્ચય–વ્યવહાર	૧૭૧
નીતિ	૧૭૧

	પૃષ્ઠ
પરમ પુરૂષ	૧૭૧
,, દશાવર્ણન	૧૭૧
પરમ સત્	૧૭૨
પરમાર્થ સમકિત જુઓ 'સમકિત'	૧૭૩
પરમેશ્વરનાં લક્ષણો જુઓ 'આપ્ત પુરૂષનાં લક્ષણો'	૧૭૩
પરિગ્રહ	૧૭૩
પરિણામ	૧૭૪
પરિભ્રમણ	૧૭૪
પર્યાય	૧૭૫
પર્યાયાલોચન	૧૭૫
પર્યુષણ આરાધના	૧૭૫
પંચમ કાળ જુઓ 'કાળ, પંચમ'	૧૭૬
પાપ	૧૭૬
પુદ્ગલ વિપાકી	૧૭૬
પુરુષાર્થ, ચાર, ધર્મ અર્થાદિ	૧૭૬
પુરુષાર્થ અને પ્રારબ્ધ	૧૭૮
પુનર્જન્મ, જાણી શકાય?	૧૭૮
પ્રતાપી પુરુષ	૧૭૯
પ્રતિક્રમણ	૧૭૯
પ્રતિમા	૧૮૦
પ્રતિહાર	૧૮૦
પ્રત્યાખ્યાન	૧૮૦
પ્રદેશબંધ	૧૮૨

	પૃષ્ઠ
પ્રમાદ	૧૮૨
પ્રમોદ ભાવના	૧૮૩
પ્રલય, દુનિયાનો	૧૮૩
પ્રાપ્ત	૧૮૪
પ્રશ્ન—ઉત્તર	૧૮૪
૧. આઠ રુચક પ્રદેશ નિર્બંધન છે?	૧૮૪
૨. આત્માના ગુણવડીએ મનુષ્ય દિવસે અમુક હદ સુધી દેખી શકે છે. ને રાત્રે નથી દેખી શકતો, તેનું કારણ શું?	૧૮૫
૩. આત્માના પ્રદેશ દેહ-વ્યાપક છતાં આંખથી જ દેખાય, તેમ શા માટે?	૧૮૬
૪. આત્માના પ્રદેશ પીડા વેદવા સારૂ ખેંચાતા હશે?	૧૮૭
૫. દીર્ઘશંકાદિ અલ્પ ક્રિયામાં પણ સાધુ માટે આટલી બધી સંકડાશ કેમ?	૧૮૮
૬. જ્ઞાનતું બીજું નામ અજ્ઞાન, તો અજ્ઞાનથી મોક્ષ કેમ નહીં?	૧૮૯

	પૃષ્ઠ
૭. પરમાણુની વ્યાખ્યા જોતાં, તેમાં અનંત પર્યાય કેમ ઘટે?	૧૯૧
૮. મહાત્મા ગાંધીજીએ પૂછેલ પ્રશ્નો	
(અ) અનીતિમાંથી સુનીતિ થશે?	૧૯૨
(આ) દુનિયાની છેવટ શી સ્થિતિ થશે?	૧૯૩
(ઇ) મને સર્પ કરડવા આવે ત્યારે...	૧૯૩
(ઉ) મોક્ષ મળશે કે નહીં તે આ દેહમાં જાણી શકાય?	૧૯૩
બાહ્ય ક્રિયા	૧૯૪
બીજજ્ઞાન	૧૯૭
બોધને પાત્ર કોણ? જુઓ "આત્મ પ્રાપ્તિનું ઉત્તમ પાત્ર"	૧૯૮
બોધબીજ	૧૯૮
બોધ, વાસિત	૧૯૯
બ્રહ્મચર્ય	૨૦૦
બ્રહ્મચર્યની નવ વાડ	૨૦૧
બ્રાહ્મી વેદના	૨૦૩

	પૃષ્ઠ
ભક્તિ	૨૦૩
ભક્તિમાર્ગ	૨૦૭
ભજના	૨૦૮
ભવસ્થિતિ	૨૦૮
ભાવાત્મા	૨૦૯
ભાવના, ચાર, મૈત્રી આદિ	૨૦૯
,, બાર, અનિત્યાદિ	૨૦૯
ભાસ	૨૧૨
ભાસન	૩૧૨
ભેદજ્ઞાન	૨૧૨
ભ્રાંતિ	૨૧૩
મતાર્થી, લક્ષણો	૨૧૩
મધ્યસ્થતા, જુઓ 'ભાવના, ચાર'	૨૧૪
મન	૨૧૪
મન આત્માકાર	૨૧૬
,, નિગ્રહનાં વિઘ્નો	૨૧૬
,, નિગ્રહનાં સાધન	૨૧૭
,, સ્થિરતાનો ઉપાય	૨૧૭
,, સંયમ જુઓ "સંયમ"	૨૧૭
મનુષ્ય દેહ	૨૧૭
મમતા, અપારિણામિક	૨૧૮
મરણ–મૃત્યુ	૨૧૮

	પૃષ્ઠ
મરણ પ્રસંગે બોધવચનો	૨૧૯
,, વેળાએ ધર્મભાવનું ફળ	૨૨૪
,, વેળાએ શ્રવણ યોગ્ય વચનો	૨૨૪
મહાત્મા	૨૨૬
,, નો દેહ	૨૨૬
મહાવ્રત, પાંચ	૨૨૭
મંત્ર સ્વરૂપ વચનો	૨૨૭
માનવદેહ, સાર્થકતા	૨૨૮
માયાનો પ્રપંચ	૨૨૯
માર્ગ, અધ્યાત્મ	૨૩૦
,, જ્ઞાન, ક્રિયાદિ, જુઓ "ભક્તિ માર્ગ"	૨૩૦
,, નિર્વાણ	૨૩૦
,, બહાર	૨૩૦
,, પ્રાપ્તને રોકનારાં કારણો	૨૩૧
માર્ગાનુસારી	૨૩૩
મિથ્યાત્વ જુઓ "ગુણસ્થાન ૧લું"	૨૩૪
મિથ્યાદૃષ્ટિ	૨૩૪
મુક્તિ	૨૩૪
મુક્તિશિલા	૨૩૪
મુખરસ જુઓ "સુધારસ"	૨૩૪
મુનિ	૨૩૪
,, ના આચાર	૨૩૫
મુમુક્ષુ	૨૩૫
મુમુક્ષુતા	૨૩૬
મૈત્રી ભાવના જુઓ "ભાવના, ચાર"	૨૩૮
મોક્ષ	૨૩૮
મોક્ષનો ઉપાય	૨૪૧
મોક્ષમાર્ગ	૨૪૩
યતિ	૨૪૫
યથાખ્યાત ચારિત્ર	૨૪૬
યુંજનકરણ	૨૪૬
યોગી, ચમત્કાર	૨૪૬
રાગ દ્વેષ	૨૪૭
રાસભવૃત્તિ	૨૪૭
રુચક પ્રદેશ	૨૩૮
લબ્ધિ	૨૪૮
લેશ્યા	૨૪૯
લોક સંજ્ઞા જુઓ 'આત્મશાંતિ'	૨૪૯
લોકાનુગ્રહ	૨૪૯

પૃષ્ઠ

વચન સંયમ જુઓ 'સંયમ' ૨૫૦
વચનાવલી,જ્ઞાનમાર્ગની શ્રેણી ૨૫૧
વચનો, ઉત્સાહપ્રેરક ૨૫૨
,, ઉપકારદર્શક ૨૫૩
,, ઉપદેશપ્રધાન ૨૫૪
,, નમસ્કારરૂપ ૨૫૬
,, માર્ગદર્શક ૨૫૮
,, રહસ્યાત્મક ૨૫૮
,, વૈરાગ્યપ્રેરક ૨૬૩
,, સમતાપ્રેરક ૨૬૫
વાસનાનું શંક્રમણ ૨૬૬
વિકલ્પ ૨૬૬
વિચારવાન ૨૬૭
વિજ્ઞાન ૨૬૭
વિચ્છેદ ભાવો ૨૬૭
વિનય ૨૬૮
વિપર્યાસ બુદ્ધિ ૨૬૮
વિપાક ૨૬૮
વિભાવ ૨૬૮
વિભંગ જ્ઞાન ૨૬૯
વિરતિ ૨૬૯
વિવેક ૨૬૯
વીતરાગદર્શન જુઓ
"છ દર્શન" ૨૭૦
વીતરાગસંયમ ૨૭૦
વૃત્તિઓ ૨૭૦

પૃષ્ઠ

વેદક સમ્યક્ત્વ જુઓ
"સમકિત" ૨૭૧
વેદના ૨૭૧
વેદાંત ૨૭૨
વૈરાગ્ય ૨૭૨
વ્યવહાર ક્રિયા ૨૭૩
,, શુદ્ધિ ૨૭૪

શરીર ૨૭૫
,, તૈજસ કાર્મણ ૨૭૬
શાંતિ, શાંતપણું ૨૭૭
શુક્લધ્યાન ૨૭૮
શુષ્ક અધ્યાત્મી ૨૭૮
શૂન્યવાદ ૨૭૯
શૈલેશીકરણ ૨૭૯
શ્રવણ-મનન ૨૭૯
શ્રાવક ૨૭૯
શ્વાસજય ૨૭૯

સજ્જનતા ૨૮૦
સત્ ૨૮૦
સત્તા સમુદ્ભૂત ૨૮૧
સત્દેવ ૨૮૧
સત્પુરુષ ૨૮૧
,, કેમ ઓળખાય? ૨૮૩

	પૃષ્ઠ
સત્ય	૨૮૩
સત્શ્રુતનો પરિચય જુઓ "આત્મ સ્વભાવની નિર્મળતા"	૨૮૪
સત્સંગ	૨૮૪
સદાચાર	૨૮૭
સદ્દગુરુ	૨૮૭
,, માહાત્મ્ય	૨૮૮
,, લક્ષણો	૨૮૮
સમકિત, સમ્યક્ત્વ, સમ્યક્‌દર્શન	૨૯૦
સમકિતના પ્રકાર	૨૯૦
,, ઉપશમાદિ વ્યાખ્યા	૨૯૪
,, નું માહાત્મ્ય	૨૯૫
,, ક્યાં સુધી ન થાય?	૨૯૭
,, કેમ થાય?	૨૯૮
,, થયાની ખબર પડે?	૨૯૯
,, નાં લક્ષણો	૩૦૦
,, ક્ષાયિક, આ કાળે હોય?	૩૦૧
સમદર્શિતા	૩૦૩
સમાધિ	૩૦૪
,, સુખ	૩૦૫
સમિતિ	૩૦૫
સમ્યક્ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર	૩૦૫

		પૃષ્ઠ
સમ્યક્ત્વ, ઉપશમ	છ સમ્યક્ત્વના પ્રકાર	૩૦૯
,, ક્ષયોપશમ		
,, ક્ષાયિક		
,, બીજરુચિ		
,, વેદક		
,, સાસ્વાદન		
સર્વસંગ		૩૦૯
,, પરિત્યાગ		૩૦૯
સંકલ્પ		૩૦૯
સંજ્ઞા		૩૦૯
સંન્યાસી		૩૧૦
સંયમ		૩૧૦
,, કાય, વચન, મન		૩૧૧
,, પરમાર્થ–વ્યવહાર		૩૧૧
,, પરમોત્કૃષ્ટ		૩૧૨
,, સરાગ–વીતરાગ		૩૧૨
સંલેખના		૩૧૨
સંસાર		૩૧૨
સાત વ્યસન		૩૧૪
સાધુ		૩૧૪
સાપેક્ષ, સાપેક્ષત્વ		૩૧૪
સામાયિક		૩૧૪
સિદ્ધ		૩૧૬
સિદ્ધિનું સુખ		૩૧૬
સિદ્ધિ પદ		૩૧૬
સિદ્ધ આત્મા		૩૧૭

	પૃષ્ઠ
સિદ્ધાંત	૩૧૭
સિદ્ધાંત બોધ	
જુઓ "ઉપદેશ બોધ"	૩૧૮
સિદ્ધિ-લબ્ધિ	૩૧૮
સિદ્ધિજોગ	૩૧૯
સુધારસ	૩૨૦
સુપચ્ચખાણુ	૩૨૨
સ્થવિરકલ્પ	૩૨૨
સ્યાત્ મુદ્રા	૩૨૨
સ્વઉપયોગ-પરઉપયોગ	૩૨૩
સ્વચ્છંદ	૩૨૩
સ્વરૂપ સ્થિતિ	૩૨૩
સ્વાધ્યાય કાળ	૩૨૪
હળુકર્મી	૩૨૪

પરિશિષ્ટ

૧ છ પદનો પત્ર	૩૨૫
૨ પત્ર નં. ૬૦૯	૩૨૯
૩ ક્ષમાપના	૩૩૨